

Борткевич като икономистъ

„Една отъ най-интереснитъ фигури между нѣмскитъ учени единъ отъ най-голъмитъ икономисти, който е взелъ решително становище по основни въпроси на стопанската теория единъ първостепененъ математикъ“ Къмъ тази преценка за Борткевич¹⁾ ще се присъедини всѣки, който познава научната му дейностъ.

Борткевичъ е работилъ главно въ областта на ценитъ и паритъ. Наредъ съ статистическата му монография върху индекснитъ числа за движението на „общото равнище на ценитъ“²⁾, въ която се засѣга и въпроса за връзката между тѣзи две категории явления, най-голъмото му икономическо съчинение е критиката му на Марксовата теория за образуването на ценитъ въ капиталистичното народно стопанство³⁾.

Марксъ опредѣля размѣнитъ отношения между благата по два начина. Първо, като „ценностъ“ — Wert⁴⁾, т. е. такива, каквито би трѣбвало да бждатъ споредъ „закона за ценността“, който гласи, че W , общата ценностъ на благата, произведени презъ опредѣлено време въ даденъ производственъ отрасълъ, е равна на сбора на $ас$, ценността на консумирания „постояненъ капиталъ“ (стойността на изхабенитъ вещевени производствени срѣдства), v , ценността на „промѣнливия капиталъ“ (сумата на изразходванитъ надници) и m , „принадената ценностъ“ (ценността, създадена отъ работника за капиталиста чрезъ продължението на работното време извънъ предѣла, до който работника вече е произвелъ равноценността на надницата си): $W = ас + v + m$.

Приемайки, че процента на принадлежната ценностъ ($100 \frac{m}{v}$) е въ всички производствени отрасли еднакъвъ, Марксъ изчислява W по отрасли. Следъ това Марксъ опредѣля размѣнитъ отношения между благата като *цена* — Preis, т. е. такива, каквито сж въ действителностъ, когато е въ сила „закона за еднаквата процентна печалба“, споредъ формулата $P = ас + v + m'$. Тукъ P , съвокупната произ-

водствена цена на благата, произведени въ единъ отрасълъ, е равна на тѣхната „костуема цена“ („Kostpreis“ = $ас + v$, производственитъ разноски) плюсь m' , печалбата на капиталиста. Предпооставяйки, че процентната печалба за всички производствени отрасли е еднаква и равна на отношението на цѣлата принадлежната ценностъ къмъ ценността на цѣлия постояненъ и промѣнливъ капиталъ въ народното стопанство, Марксъ изчислява и P по производствени отрасли. Резултатитъ отъ дветъ смѣтки („Wert = und Preisrechnung“) не се покриватъ. Марксъ самъ изтъква това, но върва, че изчисленитъ отъ него цени се приближаватъ повече или по-малко до действителнитъ⁵⁾. Вникналь добре въ умствената постройка на Маркса, Борткевичъ посочва формула за несъответствието между W и P и доказва⁶⁾, че начина, по който Марксъ извежда ценитъ отъ „ценността“ е погрѣшенъ (поради произволното прехвърляне на елементи отъ едната схема въ другата), отъ което следва, че цѣлата теория на Маркса за образуването на ценитъ е сжщо погрѣшна. Срещу критиката на Борткевичъ не устоява и прочутия Марксовъ „законъ за спадащата процентна печалба“⁷⁾.

Положителнитъ възгледи на Борткевичъ по тази материя сж изложени въ статията му „Objektivismus und Subjektivismus in der Werttheorie“⁸⁾, където той се стреми да примири извѣстнитъ две противоположни теории за образуването на ценитъ: теорията на производственитъ разноски и теорията на ползата. Борткевичъ застава на гледището, че ценитъ се влияятъ отъ трайнитъ промѣни на производственитъ разноски въ всички случаи, а отъ промѣнитъ на ползата — само при благата, чието производство не може да се увеличи безъ да се повишатъ и производственитъ разноски. Признавайки по този начинъ, че ценитъ се опредѣлятъ, както отъ обективни, тѣй и отъ субективни фактори, Борткевичъ се приближава до схващанията на Маршалъ, Валра, Каселъ и други математически ориентирани икономисти, които учатъ, че ценитъ и опредѣлящитъ ги фактори си взаимозависимостъ. Като подчертава тази взаимозависимостъ, Борткевичъ е на мнение, че все пакъ човѣкъ има

¹⁾ Eugen Altschul въ Magazin der Wirtschaft, № 31 отъ 2 августъ 1928 г.

²⁾ „Zweck und Struktur einer Preisindexzahl“ въ Nordisk Statistisk Tidskrift, год. 2 (1923), кн. 3—4 и год. 3 (1924) кн. 2—3, 4.

³⁾ „Wertrechnung und Preisrechnung im Marxschen System“, въ Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, г. XXIII (1906) и г. XXV (1907)

⁴⁾ Въ смисълъ на „размѣнна ценностъ“, за разлика отъ „вжтрешната ценностъ“ („Immanenter Wert“) на благата, тождествена съ въплотения въ тѣхъ трудъ (спр. Марксъ, „Das Kapital“, т. I, стр. 49, т. III, стр. 147).

⁵⁾ „Das Kapital“, т. III, гл. I, стр. 1—2 и гл. IX, стр. 132—151.

⁶⁾ „Wert und Preisrechnung im Marxschen System“, стат. II, стр. 15—16.

⁷⁾ Op. cit. стат. III, стр. 451 и сл.

⁸⁾ Nationalekonomiska Studier Tillägnade Knut Wicksell, Stockholm, 1921.